

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНДИКАТОРІВ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КОМПЛЕКСНІЙ СИСТЕМІ АУДИТУ

Темчишина Ю.Л., к.е.н.,

Національний університет харчових технологій

Анотація. Обґрунтовується необхідність використання методичних можливостей операційного аудиту для попереджувального підтримання платоспроможності господарського суб'єкту. З цією метою діюча система аналітичних показників платоспроможності, які розраховуються за даними фінансової звітності, доповнюється новими показниками – борговими індикаторами. Вони розраховуються за щомісячними даними аналітичних та синтетичних рахунків фінансового обліку. Обґрунтовується, що таким методичним доповненням аналізу платоспроможності посилюються можливості профілактики її негативних змін.

Ключові слова: комерційний розрахунок, аудит, платоспроможність, рахунок, дебет, кредит, борговий індикатор.

Annotation. This article thies to substantiate the necessity of the application of the systematic possibelities of the operational audit to prevent the loss of the solvency of an enterprise. For this purpose the acting system of the analytical factors of solvency paid for financial reporting are complem ented new factor – a promissory indicator.

Key words: commercial calculation, audit, solvency, count, debit, credit, promissory indicator.

Вступ. Рушійною силою ефективної діяльності виробничого підприємства у ринковому середовищі є комерційний розрахунок як сучасний економічний метод господарювання. Серед основних засад комерційного розрахунку чільне місце займає максимальна відповідальність власників і персоналу управління за будь-яку негативну стадію фінансової стійкості підприємства: стаціонарно нестійкий стан, депресія, банкрутство. Постійний

моніторинг фінансового стану підприємства — дієвий інструмент профілактики його негативних тенденцій. Виходячи із зарубіжного досвіду та досліджень вітчизняних науковців, можна стверджувати, що провідна роль тут належить операційному аудиту, який розвивається в Україні на теренах трансформаційної економіки [5, 6]. Об'єктивність, масштабність і глибина оцінок вирізняють операційний аудит і його висновки серед інших методів оцінювання фінансового стану підприємства по найважливішому критерію — рівню достовірності. Господарська практика та науковці доводять, що аудиторський моніторинг фінансового стану є особливо актуальним щодо його ключової складової – платоспроможності комерційного підприємства.

Неплатоспроможність господарюючого суб'єкту настає в результаті нерациональної організації його товарно-грошових трансакцій, внаслідок надмірного нагромадження прострочених дебіторсько-кредиторських заборгованостей, з одночасною демонетизацією і дезінтеграцією фінансового потоку [1, 2].

Постановка проблеми. Традиційно відомі показники фінансового аналізу дозволяють одержати оцінку платоспроможності, фінансової стійкості, ділової й інвестиційної активності підприємства в минулому [3, 4]. Разом з тим ні загальні правила, ні спеціальні нормативи, ні емпіричні підходи не дають методики обчислення попереджувального сигналу про настання неплатоспроможності і необхідності починати фінансове оздоровлення суб'єкта господарської діяльності, щоб не допустити його банкрутства.

В безлічі випадків неплатоспроможний, на перший погляд, боржник має внутрішні резерви, і їхня інтенсивна мобілізація буде прямо сприяти відновленню його платоспроможності до початку процедур банкрутства

Істотний вплив на оборотність капіталу, авансованого в оборотні активи, і на загальний фінансовий стан суб'єкта господарської діяльності, чинить динаміка — зменшення або збільшення дебіторської заборгованості. Скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це відбувається за рахунок зменшення періоду її погашення. Мистецтво

управління дебіторською заборгованістю в цілому полягає в оптимізації загального її розміру, своєчасної конвертації вимог у гроші, наступного коректного розрахунку підприємства з працівниками, кредиторами, за податковими зобов'язаннями, інше.

Промислове підприємство, відповідно до технології виробництва продукції, що випускається, закуповує сировину і комплектуючі, компенсує постійні витрати, тарифні витрати, оплачує працю персоналу, здійснює процентні платежі з обслуговування позик. Проте, якщо від покупця не була отримана оплата, відвантажений товар перетворюється в засоби в розрахунках і тільки пізніше перетворюються в гроші.

Кредиторська заборгованість, у свою чергу, виникає в підприємства при одержанні ним грошових і інших майнових внесків від засновників, від постачальників — розстрочок або відстрочок платежів, а також при несвоечасній оплаті за отримані товари, роботи, послуги, податкові зобов'язання. Така заборгованість означає тимчасове використання чужих коштів. Кредиторська заборгованість промислового підприємства, таким чином, завжди сполучена з наступним утворенням дебіторської.

Фінансова заможність суб'єкта господарської діяльності залежить від інтенсивності надходження коштів, що йдуть на подальше погашення зобов'язань. Відсутність необхідного і достатнього запасу грошей вказує на кризовий стан. Надлишок коштів — на те, що підприємство несе втрати, пов'язані з інфляцією, а також з невикористаною можливістю вигідного розміщення і збільшення тимчасово вільних коштів.

Надходження коштів суб'єкта господарської діяльності відбувається як результат одержання доходу (виручки) від продажу продукції, виконання робіт, надання послуг, одержання авансів від покупців і замовників. Крім того, вхідний фінансовий потік виникає при емісії акцій, одержанні грошових внесків учасників, продажах майна, при оплаті дебіторської заборгованості дебіторами. Вихідний фінансовий потік пов'язаний з виконанням грошових зобов'язань і обов'язкових платежів, виплатою зарплати працівникам. Ще надходження

коштів (вхідний грошовий потік) відбувається внаслідок одержання довгострокових і середньострокових кредитів, позик, наприклад, шляхом емісії облігацій і векселів; але тут виникає і від'ємний (вихідний) грошовий потік — погашення заборгованості по отриманим раніше кредитах і позикам, виплата відсотків, дивідендів і викупних сум по векселях і облігаціям.

Обґрунтовуючи вибір моменту початку відновлення платоспроможності суб'єкта господарської діяльності, необхідно в першу чергу проаналізувати чи є певне співвідношення, яке покаже, що санацію даного підприємства здійснювати не має сенсу. Очевидно, такий стан фінансів має місце, якщо короткострокові зобов'язання перевищують поточні активи підприємства. Звичайно, якщо це перевищення надмірне, про порятунок або ліквідацію організації рішення повинні приймати її засновники, акціонери й інші зацікавлені особи. Необхідним (але не достатнім) для задовільного стану фінансів промислового підприємства є положення, при якому сума поточних активів більша від суми короткострокових зобов'язань.

Результати дослідження. Згідно Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно складають не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку.

Абсолютна більшість справ про банкрутство призводить до того, що колишній суб'єкт господарської діяльності існує після судових процедур вже в іншому форматі, з іншими власниками, нерідко у виді декількох підприємств. На наш погляд, виходячи з того, що юридичний факт неплатоспроможності є вкрай небажаною подією для кожного підприємства, а також для його контрагентів-кредиторів, фінансовий індикатор моменту настання неплатоспроможності необхідно зв'язувати саме з правовими рамками факту банкрутства боржника.

Після завчасного виявлення тренда до втрати платоспроможності, треба

використовувати цей же фінансовий індикатор для того, щоб діючи «у зворотному» напрямку вивести підприємство з цього незадовільного стану і відновити його платоспроможність.

Діагностувати платоспроможність суб'єктів господарської діяльності так, щоб вчасно починати її відновлення, за допомогою відомих нормативних і неформальних критеріїв не представляється можливим: факт неплатоспроможності підприємства може бути виявлений занадто пізно. Тому необхідні фінансові індикатори, що дозволяють, з одного боку, оцінити ступінь платоспроможності підприємства через інтенсивність і результативність його роботи з дебіторами, з іншого боку, що враховують реальні обсяги його поточних зобов'язань. З нашої точки зору, треба застосовувати систему з двох фінансових індикаторів: борговий показник БП_д и борговий показник БП_к.

Відношення суми коштів у розрахунках і високоліквідних вкладеннях (по закінченні заданого періоду часу) до величини доходу (виручки) (за цей же період) показує ритм вхідного (додатнього) фінансового потоку організації. Якщо відношення коштів у розрахунках і високоліквідних вкладеннях до місячного доходу (виручки) дорівнює три, це означає, що усі вимоги і вкладення підприємства будуть перетворені в гроші і спрямовані на виконання зобов'язань перед кредиторами і державою за три місяці.

Разом з тим, відношення суми поточних зобов'язань (по закінченні заданого періоду часу) до величини доходу (виручки) (за цей же період) показує ритм вихідного (від'ємного) фінансового потоку, що може виходити від організації, якщо всі ці кошти направляти на погашення поточних кредиторських заборгованостей. Якщо відношення суми поточних зобов'язань до місячного доходу (виручки) дорівнює трьом, це означає, що всі заборгованості будуть оплачені кредиторам і державі за три місяці. Власне кажучи, це і є платіжна спроможність підприємства, що укладається в нормативні рамки.

Виходить, момент настання неплатоспроможності організації (чи момент початку відновлення платоспроможності) — це той період, у якому система

боргових показників $БП_{Д}$ и $БП_{К}$ не відповідає граничним значенням: $БП_{Д} > БП_{К} < 3$. Момент визначається точніше (на більш ранній стадії), якщо частіше визначається це системне відношення.

Дослідження показало, що обґрунтованою є пропозиція використовувати борговий показник $БП_{Д}$, що представляє собою співвідношення: у чисельнику – кошти в розрахунках і високоліквідних вкладеннях даного підприємства на кінець фінансового періоду (одного місяця), у знаменнику – щомісячний дохід (виручка):

$$БП_{Д} = КРВ/Д(В) \geq БП_{К}$$

де: КРВ – кошти в розрахунках і вкладеннях;

Д(В) – Доход (виручка) за місяць.

$$КРВ = Дт34 + Дт35 + Дт36 + Дт371 + Дт377;$$

$$Д(В) = Дт30 + Дт31.$$

Одночасно доцільно використовувати борговий показник $БП_{К}$, що представляє собою коефіцієнтне співвідношення між сумами поточних кредиторських зобов'язань суб'єкту господарювання на кінець фінансового періоду (одного місяця) з сумою щомісячного доходу (виручки):

$$БП_{К} = ЗП/Д(В) < 3$$

де: ЗП – Поточні зобов'язання;

Д(В) – Доход (виручка) за місяць.

$$ЗП = Кт60 + Кт61 + Кт62 + Кт63 + Кт64 + Кт65 + Кт66 + Кт67 + Кт681 + Кт685;$$

$$Д(В) = Дт30 + Дт31.$$

В обох формулах дохід (виручка) за місяць — це сума фактичних надходжень коштів у касу і на поточні рахунки суб'єкта господарської діяльності.

Кошти в розрахунках охоплюють усі вимоги по поточному обігу, майнові права, які належать суб'єкту господарської діяльності. У чисельнику формули боргового показника $БП_{Д}$ враховані високоліквідні вкладення — такі відволікання коштів не завжди корисні і можуть приводити підприємство до фінансових проблем.

Поточні зобов'язання поєднують короткострокову кредиторську заборгованість, що повинна покриватися фінансовим потоком, щоб кредитори не мали правових основ заявити про неплатоспроможність (банкрутство) господарюючого суб'єкта-боржника.

Необхідно приймати за факти підприємницької діяльності не параметри квартального балансу підприємства, а саме залишки на рахунках бухгалтерського обліку, що містяться у формулах боргових показників $БП_{Д}$ і $БП_{К}$. Краще розраховувати параметри боргових показників $БП_{Д}$ і $БП_{К}$ за мінімальні проміжки часу (наприклад, тиждень). Оперативність і регулярність такого моніторингу платоспроможності мають ключове значення для господарюючого суб'єкта для своєчасного попередження його банкрутства.

Для господарюючого суб'єкта, що здійснює свою діяльність на території України гранична величина параметрів боргових показників $БП_{Д}$ і $БП_{К}$ виводиться з правової норми про тримісячний термін неплатежу боржника. І коли система боргових показників $БП_{Д}$ і $БП_{К}$ у їхніх арифметичних значеннях систематично перевищує параметр три — це явний сигнал для початку відновлення платоспроможності підприємства. Якщо борговий показник $БП_{Д}$ менше боргового показника $БП_{К}$, і одночасно борговий показник $БП_{К}$ більше трьох — факт настання неплатоспроможності підприємства відбувся.

На нашу думку, умовою відновлення платоспроможності є зниження дебіторської заборгованості (а також взаємозалежної з нею кредиторської) і нарощування доходу (виручки), для приведення системи боргових показників $БП_{Д}$ і $БП_{К}$ до рівності між собою, а боргового показника $БП_{К}$ — до величини, меншої трьох.

Ефективно використовуючи норми цього закону і правила Плану рахунків бухгалтерського обліку, можна завчасно розрахувати момент настання неплатоспроможності підприємства на основі запропонованої системи індикаторів платоспроможності — боргових показників $БП_{Д}$ і $БП_{К}$, що враховують співвідношення показників коштів у розрахунках і вкладеннях, кредиторській заборгованості і доходу (виручки) суб'єкта господарської

діяльності.

Висновки. Узагальнюючи результати описаних досліджень, можна сформулювати низку висновків:

проблема попередження неплатоспроможності підприємств, залишаючись актуальною, може своєчасно вирішуватись засобами оперативного аудиторського моніторингу запропонованих боргових показників-індикаторів та своєчасними управлінськими заходами;

розширення діапазону показників для оцінки платоспроможності з використанням даних щодо боргових зобов'язань підприємства, відображених на аналітичних і синтетичних рахунках бухгалтерського обліку за місячний термін забезпечує оперативність аналізу та об'єктивність оцінок;

запропоноване удосконалення методики оцінювання платоспроможності підприємства вибудовує оптимальну, логічно послідовну та комплексно завершену систему оцінок: оперативна індикація за поточними записами дебету та кредиту певних рахунків – підсумкова оцінка за даними фінансової звітності – попереджувальний прогноз. Це забезпечує максимальну інформативність й цілісну картину платоспроможності підприємства.

Список використаних літературних джерел.

1. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр «Эльга», 2001.
2. Бухгалтерський облік. Банківський нагляд. Контроль та аудит. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І.В.Сала. – Львів: ЛБІ НБУ, 2002.
3. Гриньова В.М., Коюда В.О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2004.
4. Котлер М.Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів // Фінанси України. – 2005. – №1. – С. 117-119.
5. Робертсон Дж. Аудит. Перев. с англ. – М.: КPMG, Аудиторская фирма “Контакт”, 1993.
6. Чернелевський Л.М., Беренда Н.І. Аудит. Навч. посібник. – К.: Міленіум, 2002.